

REMISSYTTRANDE

2019-05-29

Dnr 0111/19

Er referens: Ju2019/00209/L5

Justitiedepartementet

103 33 Stockholm

Remissyttrande över promemorian Straffrättsliga åtgärder mot tillgreppsbrott och vissa andra brott (Ds 2019:1)

Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått rubricerade promemoria på remiss och lämnar följande yttrande.

Brå delar i stort utredningens bedömningar och förslag. Det gäller

- förslaget att systematiskt utövade stölder ska bedömas som grovt brott,
- att *inte* införa två nya straffbestämmelser, grov systematisk stöld och grovt systematiskt häleri,
- att *inte* införa någon reglering om tillträdesförbud till butiker, simhallar och andra liknande platser. På den punkten föreslår Brå i stället att initiativ tas till ett erfarenhetsutbyte mellan handeln och kommuner om hur ordningsstörningar och liknande kan bemästras utan stöd av tillträdesförbud.

Däremot ställer sig Brå tveksam till förslaget att införa en särskild straffbestämmelse för inbrottsstöld med ett minimistraff på fängelse i nio månader (enligt uppdraget skulle ministraflet var ett år).

Till skillnad mot bedömningen i promemorian föreslår Brå att försök, förberedelse och stämpling till häleri av normalgraden kriminaliseras.

Systematiska stölder

Till promemorians omfattande inventering av hur kriteriet systematiskt används i olika lagstiftningssammanhang kan tilläggas justitieutskottets definition (JuU1981/82:21), som bygger på de tidigare utredningarna AMOB och SPANEK. Formuleringen kom under lång tid att betraktas som en "officiell" definition av begreppet ekonomisk brottslighet (s. 6):

Enligt den beskrivning som de brottbekämpande myndigheterna, dvs. i första hand polis- och åklagarmyndigheterna använder bör till ekonomisk brottslighet räknas först och främst sådan kriminalitet som har ekonomisk vinning som direkt motiv. Härutöver skall brottsligheten för att betraktas som ekonomisk kriminalitet ha en kontinuerlig karaktär, bedrivs på ett systematiskt sätt och förövas inom ramen för näringsverksamhet som i sig inte är kriminaliserad men som i det enskilda fallet utgör själva grunden för de kriminella handlingarna. De ekonomiska brotten anses ofta vara av kvalificerad art i den meningen att de enskilda brotten har stor omfattning, rör stora samhälleliga värden eller drabbar grupper av enskilda

Ett särskilt straffstadgande för inbrottsstöld

Av promemorian framgår att bestämmelsen om inbrottsstöld tar sikte på att någon tillgriper annans egendom efter intrång i bostad eller liknande boende. Eftersom inbrott kan ske i andra lokaler och utrymmen än bostäder är beteckningen inbrottsstöld något missvisande.

Enligt promemorian ser domstolar redan idag allvarligt på inbrott i bostäder och bedömer som regel sådana brott som grova. Efter en nyligen införd lagändring gäller det även för bostäder som inte är permanenta. Med nuvarande lagstiftning är minimistraflet för grov stöld fängelse sex månader. Det kan därför ifrågasättas om det för just inbrottsstöld finns behov av att höja minimistraflet med ytterligare tre månader till nio månader.

Nackdelen med ett högre minimistraflet för inbrottsstöld jämfört med för grov stöld i allmänhet är att det kan leda till obefogade skillnader i minimistraflet mellan å ena sidan mindre allvarliga bostadsinbrott (exempelvis i sommarstugor) och inbrott som nog kan uppfattas som lika eller nära på lika integritetskänsliga som bostadsinbrott, det gäller inbrott i företagslokaler i anslutning till bostad som lantbruk och olika ofta utrymmeskrävande småföretag inom åkeri, bygg, anläggning och entreprenad. Det kan antas att åtskilliga sådana näringsidkare har en flytande gräns mellan bostad och andra utrymmen.

Bakgrunden till initiativet att se över straffbestämmelserna är inte minst det ökande problemet med organiserad stöldbrottslighet som begås av internationella brottsnätverk. Traditionellt har polisen nog haft en god bild över de lokala tjuvarna, men när gärningspersonerna kommer utifrån är de svårare att identifiera. Ett antagande är därför att ganska få utländska gärningspersoner lagförs. Det skulle betyda att straffskärpningen i huvudsak kommer att omfatta andra gärningspersoner än vad som motiverade den föreslagna straffrättsreformen. Den eventuella preventiva effekten av en straffskärpning riktad mot potentiella utländska gärningspersoner måste därmed anses mycket begränsad.

I de fall när en utländsk gärningsperson lagförs är det rimligt att anta att straffvärdet även utan en lagändring kommer att vara högt med tanke på kombinationen systematik, seriebrottslighet och bostadsinbrott.

Försök och förberedelse till häleri

Frågan gäller om försök och förberedelse till häleri av normalgraden bör kriminaliseras. Skälet till att promemorian inte går fram med ett sådant förslag är att det fullbordade häleribrottets konstruktion innebär ett snävt handlingsutrymme för förstadier till brottet. Brå har inte någon annan uppfattning, men anser att frågan är värd att omprövas.

Kunskapsläget om hälerier är begränsat och det beror bland annat på att uppmärksamheten riktats främst mot stöldbrottsligheten. Brå har tidigare lyft fram behovet av att inta ett marknadsperspektiv på tillgreppsbrotten och det är främst i häleriledet som organisationsgraden träder fram (*Häleri. Den organiserade brottslighetens möte med den legala ekonomin*, Brå 2006:6). Jämför även Brås yttrande över betänkandet *Stärkt straffrättsligt skydd för egendom*, SOU 2013:85, (2014-04-23, dnr 0025/14).

En utveckling som ägt rum under senare år än inslaget av utländska stöldligor och en del av det stöldgodset avyttras även i Sverige. Av promemorian som refererar till polisens Nationella operativa avdelning framkommer att ankarpersoner har en framträdande roll som möjliggörare för utländska stöldligor. Ett antagande är därför att det kan finnas ett antal personer som är inbegripna i häleri, men i begränsad utsträckning. Det är också ett resonemang som förs i promemorian.

Som påpekats i promemorian kan vissa personer i en hälerihärva ha mer begränsade uppgifter och sakna kunskap om verksamhetens omfattning (s. 141). Mot den bakgrunden kan dessa personers straffansvar ibland omfatta endast mindre allvarliga brott, som häleri av normalgraden. Genom att ingripa mot försök och förberedelse till sådana hälerier skulle man kunna motverka vissa systematiska eller organiserade förfaranden genom att lagföra

inblandade personer i ett tidigare skede. Som en konsekvens bör även stämpling till häleri av normalgraden kriminaliseras. Möjligheten bör även öka att använda straffprocessuella tvångsmedel. På det sättet skulle åtgärderna mot organiserade stödligor och deras hälerinätverk kunna effektiviseras.

I promemorian har en praxisgenomgång genomförts som visar att en kriminalisering av förstadiet till hälerier skulle få begränsad betydelse. Men förklaringen skulle snarare ligga i begränsade resurser och bevisvärigheter. Insiktsfullt dras dock slutsatsen att det är fråga om två sidor av samma mynt: bevisvärigheterna har sin förklaring i att straffansvaret är snävt. Om straffansvaret utvidgades borde polis och åklagare få större utrymme att agera.

Brå anser därför att kriminalisering på försöks- och förberedelsestadiet för häleribrott av normalgraden bör övervägas och det bör vara Polismyndigheten som har den mest initierade kunskapen om huruvida det föreligger ett sådant behov av kriminalisering eller inte.

Tillträdesförbud

Frågan om tillträdesförbud i butiker och likande platser har tidigare varit föremål för bedömning. På senare tid har liknande problem som i butiker tillkommit i badhus och på bibliotek. I Brås yttrande till föregående förslag (2002-09-10, 2002/0287, Ds 2002:25) riktades kritiken mot att butiksägare och andra skulle kunna meddela tillträdesförbud, vilket uppfattades ha en rad nackdelar, inte minst när de gäller rättssäkerheten. Den modell till tillträdesförbud som nu tagits fram har botat denna brist genom att det är åklagaren som fattar beslutet, som i sin tur kan överklagas till domstol. I promemorian argumenteras dock för att ett tillträdesförbud skulle inskränka den grundlagsstadgade rörelsefriheten och att problem skulle uppkomma på orter med exempelvis enbart en matvarubutik. I fråga om bibliotek har dessa betydelse för demokratin genom möjligheten till och rättigheten att informera sig om olika frågor. Till det kommer att kriminalisering av tillträdesförbud bör avse endast särskilt värdefulla skyddsintressen, vilket inte bedöms vara fallet.

I promemorian anläggs även ett praktiskt förhållningssätt. Effekterna av en reglering bedöms vara avhängigt vilka resurser som avsätts för att upprätthålla regleringen.

Utredningen skriver dock att vid kontakter med vissa kommuner har kommit fram att det finns befintliga rutiner för att under viss tid stänga ute personer som misskött sig (s. 181). Enligt Brå framstår det därför som möjligt att hantera ordningsstörningar och liknade utan en ny lagstiftning. Det kan därför vara lämpligt om aktörer som Svensk Handel och Sveriges Kommuner och Landsting kunde ta initiativ till ett erfarenhetsutbyte. Erfarenheterna får visa om det finns behov av lagstiftning.

Detta yttrande avges av tf generaldirektör Björn Borschos. Vid handläggningen deltog forsknings- och utredningsrådet, docent Lars Korsell, föredragande.

Björn Borschos

Lars Korsell